

บทส่งท้าย: ก้าวต่อไปของมาตรการซีแอลกับการสั่นคลอนของระบบตลาด

บทนำ

ในบทนี้ต้องการวิเคราะห์ต่อไปในอนาคตว่า ภายหลังจากการเกิดขึ้นของมาตรการซีแอล ทิศทางของพลังปกป้องสังคมจะออกมาในลักษณะใด พลวัตที่สำคัญคือ การปะทะกันระหว่างพลังจากระบบตลาดเสรีนิยมใหม่ ที่นับวันได้ทวีความเข้มงวดมากขึ้นเรื่อยๆ และพลังในการปกป้องสังคมที่ต้องการลดผลกระทบของการตลาดต่อสังคม ในขณะเดียวกัน รัฐจำเป็นต้องลดทอนความไม่พอใจในสังคมให้ได้ ในกรณีของประเทศไทย ความพยายามของรัฐมนตรีโชยา สะสมทรัพย์ ในการยอมตามกลุ่มทุนถูกต้องด้านอย่างขนานใหญ่จากสังคม แม้ว่าในภายหลัง เขาได้ปรับท่าทีต่างๆ แต่กระแสด้านยังคงดำเนินอยู่ต่อไป ปรากฏการณ์นี้กลายเป็นมรดกให้ผู้ที่ขึ้นมารับตำแหน่งต่อได้เรียนรู้ มาตรการซีแอลได้กลายมาเป็นเสาหลักที่รัฐบาลไม่ว่าในยุคสมัยใดไม่สามารถยกเลิกได้

1. ความล้มเหลวในการแบ่งแยกพื้นที่เศรษฐกิจและการเมืองกับการสั่นคลอนทางอำนาจของพรรคไทยรักไทย

ปัจจัยประการที่สองที่นำไปสู่การผูกครองของตลาดคือ ความล้มเหลวในการแบ่งแยกพื้นที่ทางเศรษฐกิจและการเมืองในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา โพลานยีเสนอว่า ในกระบวนการสร้างสังคมแบบตลาด การแบ่งแยกพื้นที่ทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อรับประกันความปลอดภัยให้กับพลังตลาด ในเวลาเดียวกันก็เพื่อปกป้องอำนาจของชนชั้นปกครองและสถาบันกลางที่อาจถูกพลังสังคมทำลายได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อความตึงเครียดในประเด็นทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ก็ย่อมพัฒนากลายเป็นความตึงเครียดทางการเมือง และทำให้ขอบเขตระหว่างพื้นที่ทางเศรษฐกิจและการเมืองถูกทำลายลงไป (Polanyi, 1957a: 217-8) ในทำนองเดียวกัน ภายใต้อยุคเสรีนิยมใหม่ รัฐยังคงมีหน้าที่หลักในการทำให้กระบวนการสะสมทุนเดินหน้าต่อไปได้ บทบาทที่สำคัญคือ การสร้างองค์ความรู้และข้อมูลข่าวสารให้กลายเป็นสินค้า และสร้างเงื่อนไขให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบตลาด ด้วยการผลักดันกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาภายในประเทศ ในขณะเดียวกันก็ต้องหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและการต่อต้านที่อาจเกิดขึ้นจากบทบาทเช่นนี้ ตามที่ปรากฏในบทที่สอง ข้อเสนอของโพลานยีนี้ได้รับการต่อยอดในงานของเอลเลน วู้ด และงานของสตีเฟน กิลล์ วู้ดเสนอว่า บทบาทของรัฐในการตีกรอบพื้นที่ทางเศรษฐกิจไม่ให้มากระทบกับอำนาจทางการเมืองของชนชั้นปกครอง ทำให้บริบทของระบบทุนนิยมมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น วู้ดเสนอว่า หากการแบ่งแยกเช่นนี้กระทำสำเร็จ ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดจะสามารถแทรกซึมเข้าไปยังองค์ประกอบของสังคมได้อย่างเบียดเบียนมากยิ่งขึ้น โดยไม่มีข้อจำกัดในเชิงสถาบันอีกต่อไป (Wood, 2003: 23) ในทำนองเดียวกัน กิลล์เสนอว่า กระบวนการทำงานของตลาดทำให้เกิดความขัดแย้งและความไม่พอใจในสังคมจนนำไปสู่แรง

ด้าน รัฐจึงจำเป็นต้องมีบทบาทในการลดถอนความไม่พอใจของคนในสังคม และตีกรอบความขัดแย้งไม่ให้ลุกลามไปจนกระทบกับอำนาจทางการเมืองของชนชั้นปกครอง (Gill, 2008: 173-5)

ในกรณีของระบบทรัพย์สินทางปัญญา ระบบสิทธิบัตรยาเป็นเงื่อนไขที่ได้รับการผลักดันจากองค์การการค้าโลกและองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก การมีอยู่ของระบบสิทธิบัตรทำให้ยามีราคาแพงอันส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยที่จำเป็นต้องเข้าถึงยา รวมทั้งรัฐบาลในการแบกรับภาระค่าใช้จ่ายทางด้านยาในฐานะสวัสดิการของประชาชน พลวัตนี้นำไปสู่แรงต้านในฐานะพลังปกป้องตนเองจากสังคมตามที่ปรากฏในบทที่ผ่านมา ด้วยเหตุนี้กระทรวงการต่างประเทศ การทรวงพาณิชย์ และกรมทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งสนับสนุนระบบสิทธิบัตรยาจึงได้หิยบายเหตุผลเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาอ้างถึงความจำเป็นในการสร้างระบบสิทธิบัตรที่เข้มแข็ง รวมถึงความจำเป็นในการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับประเทศสหรัฐฯ และประเทศในเครือสหภาพยุโรป อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงจุดที่ระบบสิทธิบัตรทำให้เกิดความไม่พอใจก็จะนำไปสู่การประท้วง และนำไปสู่การสั่นคลอนอำนาจทางการเมืองของรัฐบาล รัฐจึงต้องมีบทบาทในการลดถอนความไม่พอใจนั้นๆ ด้วยการเปิดโอกาสให้ประเด็นที่สร้างความวิตกกังวลมากที่สุดและมีความละเอียดอ่อนมากที่สุดอย่างเรื่องการรักษาเข้าถึงยาได้รับการตอบสนอง

ในกรณีของรัฐบาลทักษิณนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรคซึ่งถูกผลักดันโดยภาคประชาชนได้รับการนำมาปฏิบัติเป็นนโยบายเพื่อลดถอนความไม่พอใจอันเกิดจากการเจรจาการค้ากับสหรัฐฯ อย่างสุดโต่ง พอมาถึงรัฐบาลสุรยุทธ์ นโยบายเพื่อสังคมที่เน้น “คุณธรรม” ของผู้นำถูกประกาศออกมาเป็นจำนวนมากเพื่อสร้างความแตกต่างกับรัฐบาลทักษิณที่มีข้อครหาในเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนทางธุรกิจจำนวนมาก แน่นอนว่าพอถึงยุครัฐบาลสมัคร เมื่อนายไชยา สะสมทรัพย์ประกาศทบทวนมาตรการซีแอล จึงทำให้ความรุนแรงทางการเมืองขยายวงกว้างออกไปอีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่ง ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขคนใหม่ จำเป็นต้องออกมาสนับสนุนมาตรการซีแอลอีกครั้งเพื่อลดถอนความไม่พอใจจากกลุ่มนักวิชาการ และภาคประชาสังคม ตลอดจนฝ่ายค้านที่หิยบายประเด็นสาธารณสุขมาโจมตีรัฐบาล เหล่านี้ล้วนส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดไม่สามารถแสวงหากำไรได้อย่างไม่มีอุปสรรค และทำให้เกิดการผูกงลงได้ชั่วขณะหนึ่ง

ในบทที่ห้าได้กล่าวถึงนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรคของรัฐบาลทักษิณ ในฐานะที่เป็นแรงผลักดันของกลุ่มแพทย์ชนบทชนบทและเอ็นจีโอของไทย ในบทนี้ตีความว่า ความพยายามดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งของการลดถอนความไม่พอใจที่มีต่อรัฐบาลทักษิณ ในฐานะซึ่งเป็นรัฐบาลที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มทุนเสรีนิยมใหม่อย่างเด่นชัด อาจกล่าวได้ว่า แม้แต่บทบาทของนายพินิจ ในการแต่งตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจและคณะกรรมการก็เป็นไปเพื่อลดถอนกระแสความไม่พอใจของคนในภาคประชาสังคมทั้งสิ้น โดยเฉพาะจากผู้ป่วยและชนชั้นล่างที่มีรายได้น้อยในการเข้าถึงยารักษาโรคเรื้อรัง ในทำนองเดียวกัน ภายหลังการรัฐประหาร 19 กันยาฯ รัฐบาลสุรยุทธ์ซึ่งเป็นเป้าโจมตีของความเป็นระบอบเผด็จการ ได้ยินยอมให้กระทรวง

สาธารณสุขเดินหน้าผลักดันมาตรการซีแอล (ทั้งนี้เราจะได้เห็นต่อไปว่า เมื่อความตึงเครียดทางการเมืองมีพัฒนาการที่รุดตึงมากขึ้นตามลำดับ มาตรการซีแอลกลายสถานะมาเป็นเครื่องมือของรัฐเพื่อใช้ลดทอนความไม่พอใจทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล) การประกาศซีแอลได้นำไปสู่ความยินดีของภาคประชาสังคม และได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม ด้วยแรงกดดันของพลังสังคมทุนนิยมดังที่กล่าวในข้างต้นอันได้แก่แรงกดดันจากสหรัฐฯ สหภาพยุโรป และพรีมา ทำให้กระทรวงพาณิชย์แสดงความเป็นกังวล แต่ในช่วงเวลาของรัฐบาลสุรยุทธ์ นายเกริกไกร จีระแพทย์ รัฐมนตรีประจำกระทรวงพาณิชย์มิได้แสดงท่าทีคัดค้านอย่างชัดเจน เราอาจตีความท่าทีดังกล่าวนี้ได้ว่า มาตรการซีแอลสามารถสร้างความพอใจในสังคมได้โดยเฉพาะต่อชนชั้นล่างที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงยาราคาแพง คนกลุ่มนี้ได้ประโยชน์จากมาตรการซีแอลในแง่ของการเข้าถึงยาคุณภาพในราคาถูก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพรรคพลังประชาชนเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะการเลือกตั้งในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 และขึ้นบริหารประเทศในช่วงปลายเดือนมกราคมปีพ.ศ.2551 สถานการณ์ของการประกาศซีแอลและนโยบายสาธารณสุขก็เปลี่ยนแปลงไป คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลสมัคร มีชื่อของนายไชยา สะสมทรัพย์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุข เกิดขึ้นพร้อมกับกระแสสังคมที่ตั้งคำถามถึงความเหมาะสมในการแต่งตั้งครั้งนี้ ทันทีที่นายไชยาขึ้นดำรงตำแหน่งเจ้ากระทรวงสาธารณสุข เขาได้สั่งให้มีการทบทวนมาตรการซีแอลยามะเร็ง 4 รายการที่ได้มีการประกาศในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ.2551 ก่อนที่รัฐมนตรีมั่งคั่งจะหมดวาระการทำงานเพียงไม่กี่วัน¹ ทั้งนี้ นายไชยาได้อ้างถึงความกังวลของนายเกริกไกร จีระแพทย์ รัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์คนก่อน ที่ได้สะท้อนออกมาในจดหมายของเขาที่ส่งต่อนายไชยา โดยเป็นหนังสือลับจากกระทรวงพาณิชย์เลขที่ พณ 07003/FTA/5 ลงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2551 หนังสือฉบับนี้เกี่ยวข้องกับการจัดสถานะการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของไทยตามกฎหมายการค้าสหรัฐฯ 301 พิเศษ และการประกาศซีแอลของไทย (กรุงเทพธุรกิจ, 2551, 9 ก.พ.: ออนไลน์; ไทยโพสต์, 2551, 9 ก.พ.: ออนไลน์)

หลังจากได้รับจดหมายจากนายเกริกไกร นายไชยาได้ให้สัมภาษณ์ผ่านว่า...

“...เรื่องการทำซีแอลยามะเร็งนั้นมีสองเหตุการณ์เกิดขึ้นคือ เหตุใดนายแพทย์มั่งคั่ง ณ สงขลา อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขจึงต้องทำซีแอลยามะเร็ง แล้วเหตุใดนายเกริกไกร จีระแพทย์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ถึงต้องทำหนังสือทักท้วงการทำซีแอลดังกล่าว เป็นเรื่องที่น่าสงสัยว่าเหตุใดสองรัฐมนตรีจึงมีความเห็นที่แตกต่างกันทั้งที่อยู่ในรัฐบาลชุดเดียวกัน ...” (มติชน, 2551, 22 ก.พ.: ออนไลน์)

¹ อย่างไรก็ดีในกรณีของยาต้านไวรัสเอดส์และยาคลายกล้ามเนื้อหัวใจได้มีการประกาศซีแอลในช่วงแรก รัฐมนตรีไชยาไม่ได้สั่งให้มีการทบทวน แต่ได้สั่งให้มีการเลื่อนกำหนดส่งมอบของจากบริษัทคาลา จากเดือนมีนาคม เป็นเดือนเมษายน พ.ศ.2551 เพื่อตรวจสอบตามกระบวนการทางด้านกฎหมายก่อน (สาธารณสุข, กระทรวง, 2551, 22 ก.พ.: ออนไลน์)

ท่าที่ดังกล่าวนี้ขัดแย้งกับคำให้สัมภาษณ์ของนายเกริกไกรสมัยที่ยังดำรงตำแหน่งที่ระบุว่า การขึ้นบัญชีฟีดแบ็กเบิลยูแอลแก่ประเทศไทยไม่มีความเกี่ยวข้องกับการประกาศใช้สิทธิ แต่เนื่องจากไทยมีการละเมิดลิขสิทธิ์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซิดี และสินค้าแบรนด์เนมเป็นจำนวนมาก ในขณะที่การตัดจีเอสพีของไทยก็ไม่มีเกี่ยวข้องกับการประกาศซีแอลเช่นกัน เนื่องจากไทยมีมูลค่าส่งออกสินค้าบางรายการไปยังสหรัฐฯ เช่น ยางรถยนต์ ไทยทัศน์ หรืออัญมณีและเครื่องประดับ เกินเพดานที่กำหนดแล้ว (สยามรัฐรายวัน, 2550, 24 พ.ค.: ออนไลน์)

นอกจากนี้ รัฐมนตรีไชยายังได้อธิบายถึงเหตุที่ต้องมีการสั่งทบทวนมาตรการซีแอล เนื่องจากการประกาศซีแอลมิใช่เรื่องของกระทรวงสาธารณสุขเพียงกระทรวงเดียว แต่ยังส่งผลกระทบต่อกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งทำหน้าที่เจรจาต่อรองทางการค้ากับประเทศใหญ่อย่างสหรัฐฯ และเนื่องจากประเทศไทยอยู่ภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา จึงจำเป็นต้องให้คณะรัฐมนตรีได้มีโอกาสลงมติร่วมกัน ดังนั้นหากมีการยกเลิกมาตรการซีแอล รัฐบาลย่อมหาทางอื่นเพื่อให้ผู้ป่วยได้มีโอกาสเข้าถึงยาอย่างแน่นอน (คมชัดลึก, 2551, 13 ก.พ.: ออนไลน์) ควบคู่ไปกับท่าทีของอดีตรัฐมนตรี ในช่วงเวลาเดียวกัน นายแพทย์ยงยุทธ คงธนา นายกสมาคมรังสีวิทยาและมะเร็งวิทยาแห่งประเทศไทย ได้ออกมาแสดงความเห็นว่า ยามะเร็งที่มีการประกาศซีแอลยกเว้นยารักษามะเร็งเม็ดเลือด ไม่มีผลต่อการรักษาแต่อย่างใด แต่เป็นเพียงการยืดระยะเวลาการเสียชีวิตออกไปเท่านั้น ยาเหล่านี้เป็นเพียงยาเสริมหลังการฉายแสงรังสีจึงมีผลต่อการรักษาที่ดีขึ้น ดังนั้น กระทรวงสาธารณสุขจึงควรเน้นการป้องกัน การคัดกรอง และการรักษาผู้ป่วยในระยะเริ่มต้น รวมไปถึงการซื้อเครื่องฉายรังสีเพิ่มเติม (กรุงเทพธุรกิจ, 2551, 8 มี.ค.: ออนไลน์) ผลจากท่าทีของอดีตรัฐมนตรีและข้อเสนอของนายกสมาคมรังสีวิทยาย ทำให้ นายไชยาออกคำสั่งให้มีการประกาศทบทวนซีแอลยามะเร็งและมอบหมายให้นายแพทย์ปราชญ์ บุญยวงศ์วิโรจน์ ปลัดกระทรวงสาธารณสุขในเวลานั้น หาข้อมูลเกี่ยวกับการประกาศซีแอลให้รอบด้านทั้งในเชิงตัวเลข จำนวนผู้ป่วย และรายา (มติชน, 2551, 22 ก.พ.: ออนไลน์; ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 22 ก.พ.: ออนไลน์) ทางด้านนางพวงรัตน์ อัสวพิศิษฐ์ อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา ได้ออกมาแสดงการสนับสนุนโดยให้เหตุผลว่า การทบทวนซีแอลของไทยจะส่งผลให้สหรัฐฯไม่มีข้ออ้างในการเลื่อนสถานะการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของไทยไปอยู่ที่ระดับสูงสุด (พีเอฟซี) (โพสต์ทูเดย์, 2551, 9 ก.พ.: ออนไลน์)

ควบคู่ไปกับการประกาศทบทวนมาตรการซีแอล นายไชยาได้มีคำสั่งโยกย้ายให้นายแพทย์ศิริวัฒน์ ทิพย์ธราดล เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา ไปเป็นผู้ตรวจราชการประจำกระทรวงสาธารณสุข และให้นายแพทย์ชาติรี บานชื่น อธิบดีกรมการแพทย์ มาดำรงตำแหน่งแทน² ทั้งนี้ รัฐมนตรีไชยาได้ชี้แจงว่า การโยกย้ายในครั้งนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการประกาศ

² อย่างไรก็ตาม ผลของการโยกย้ายที่นำไปสู่ความไม่พอใจในสังคม ได้ทำให้นายแพทย์ชาติรีประกาศลาออกจากตำแหน่ง โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 2 เมษายน พ.ศ.2551 เป็นต้นไป หลังจากรับตำแหน่งเพียงไม่นาน โดยให้เหตุผลว่า เขาต้องการลาออกเนื่องจากถูกกล่าวหาในเรื่องการทุจริตประมุขจัดซื้อและติดตั้งคอมพิวเตอร์ 900 ล้านบาท ซึ่งเขาไม่ผิดแต่กลับถูกตั้งคณะกรรมการสอบวินัยร้ายแรงถึง 2 ครั้ง (โพสต์ทูเดย์, 2551, 4 มี.ค.: ออนไลน์) ผลของการประกาศลาออกจากตำแหน่งนี้ ทำให้

ชีแอลแต่เป็นการโยกย้ายเพื่อความเหมาะสมและความคล่องตัวในการทำงานเท่านั้น³ (มติชน, 2551, 27 ก.พ.: ออนไลน์) อย่างไรก็ดี เป็นที่ทราบกันดีว่า นายแพทย์ศิริวัฒน์เป็นหนึ่งในหัวหน้าหอคนสำคัญในการประกาศชีแอลของไทย และยังเป็นหัวหน้าหอสำคัญในการต่อรองราคายากับบริษัทเอ็มเอสดี ประเทศไทย จำกัด ในฐานะประธานคณะกรรมการเจรจาต่อรองราคา (ผู้จัดการออนไลน์, 2550, 2 มิ.ย.: ออนไลน์) ทำให้หลังจากภาคประชาสังคมและกลุ่มนักวิชาการสายสาธารณสุขมองว่า การส่งโยกย้ายในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งในแผนการทบทวนการประกาศชีแอลของรัฐมนตรีไชยา ทางด้านนายแพทย์เกรียงศักดิ์ วัชรนุกุลเกียรติ ประธานชมรมแพทย์ชนบท ได้ออกมาแสดงความเห็นว่า การมีคำสั่งโยกย้ายครั้งนี้ไม่ใช่ว่าการแต่งตั้งโยกย้ายตามปกติ และเป็นการโยกย้ายข้าราชการที่ไม่ได้มีการกระทำความผิด อีกทั้งผู้ที่ได้รับแต่งตั้งใหม่ มิได้มีประวัติการทำงานดีเด่นหรือเป็นบุคคลที่เคยทำคุณประโยชน์ให้แก่กระทรวงสาธารณสุขแต่อย่างใด (มติชน, 2551, 27 ก.พ.: ออนไลน์) ในเวลาต่อมา รัฐมนตรีไชยาได้มีความพยายามสั่งการแบบไม่เป็นทางการกับปลัดกระทรวงให้มีการโยกย้าย นายแพทย์พงศ์เทพ วงศ์วัชรไพบูลย์ อดีตประธานชมรมแพทย์ชนบท ซึ่งในเวลานั้นเป็นนายแพทย์ 8 สำนักงานพัฒนาสุขภาพชุมชน กระทรวงสาธารณสุข ให้มานั่งทำงานที่หน้าห้องของตนเอง แต่ในท้ายที่สุดก็ไม่ได้มีการโยกย้ายเกิดขึ้นจริง เนื่องจากกระแสต่อต้านที่กำลังเกิดขึ้นดังจะได้เห็นต่อไป (แนวหน้า, 2551, 9 มี.ค.: ออนไลน์) นอกจากนี้ ยังได้มีข่าวลือว่านายไชยาเตรียมปลดนายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์ ออกจากประธานบอร์ดองค์การเภสัชฯ โดยที่นายไชยาให้เหตุผลว่าตามมารยาททางการเมือง เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐมนตรี บอร์ดองค์การเภสัชฯก็ควรลาออก และหากใครมีผลงานดีเด่นก็จะได้รับการคัดเลือกกลับเข้ามาทำงาน แต่หากไม่มีการลาออกก็ต้องมาพิจารณากันอีกครั้งว่า จะมีการปลดคณะกรรมการบอร์ดหรือไม่ (แนวหน้า, 2551, 12 มี.ค.: ออนไลน์)

นอกเหนือไปจากประเด็นการทบทวนชีแอลและการโยกย้ายข้าราชการนอกฤดูกาลแล้ว นายไชยา ยังได้แต่งตั้งนายธีระ จกานโรตม นายกพริมา เป็นคณะกรรมการบริหารขององค์การเภสัชกรรมด้วย ซึ่งในบทที่สี่เราได้เห็นแล้วว่าเขามีบทบาทในการอยู่เบื้องหลังการคัดค้านชีแอลมาโดยตลอด เนื่องจากหน้าที่ของพริมาคือสโมสรมของบรรษัทาระดับโลก มาตราการชีแอลจึงเป็นสิ่งที่บรรษัทเหล่านี้ยอมรับไม่ได้ ทั้งนี้ ทันทีที่นายไชยาเข้ารับตำแหน่ง นายธีระได้เข้าพบนายไชยาทันทีเพื่อเรียกร้องให้มีการทบทวนมาตรการชีแอล เขากล่าวว่าเอ็นจีโอที่เคลื่อนไหวเรื่องชีแอลต้องการเรียกร้องให้มีการเข้าถึงยาคุณภาพ ซึ่งรัฐบาลมีหน้าที่จัดสรรงบประมาณไม่ใช่ธุระของเอ็นจีโอ โดยพริมาจะขอเป็นผู้ศึกษาและทำวิจัยระบบสุขภาพของไทย

ให้กลุ่มแพทย์ชนบทรู้สึกพอใจอย่างมากและชื่นชมหมอชาติในความรับผิดชอบครั้งนี้ (ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 4 มี.ค.: ออนไลน์)

³ พร้อมกันนั้น นายไชยายังได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยนายแพทย์ศิริวัฒน์ โดยอ้างว่าได้มีมติระดับ 9 ร้องขอความเป็นธรรมในกรณีที่เขาถูกโยกย้ายอย่างไม่เป็นธรรมในสมัยรัฐบาลชุดก่อน เนื่องจากนิตกรผู้นี้ได้อ้างว่า เขาได้รับการเชื่อนุมัติให้ดำรงตำแหน่งระดับ 9 เรียบร้อยแล้ว แต่เมื่อมีการแต่งตั้งเลขาธิการอย.คนใหม่เพียง 2 วัน เขากลับถูกสั่งทบทวนอย่างไม่เป็นธรรม (กรุงเทพธุรกิจ, 2551, 5 มี.ค.: ออนไลน์)

ว่า การใช้จ่ายลักษณะใดเหมาะสมกับไทยมากที่สุด (โพสต์ทูเดย์, 2551, 11 ก.พ.: ออนไลน์) ทั้งนี้ นายไชยาได้ให้เหตุผลว่า องค์การเภสัชกรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่เป็นเอกชนมิใช่หน่วยงานของรัฐ การแต่งตั้งคนจากพรีมาเข้าไปนั่งในบอร์ดองค์การเภสัชฯ จึงเป็นการนำบุคลากรในรายวิชาชีพนมาช่วยขับเคลื่อนการผลิตยา โดยมุ่งเน้นให้โรงงานผลิตยาเอกชนบางแห่งสามารถส่งออกได้ เพราะมีมาตรฐานการผลิตที่ได้คุณภาพ การพัฒนาโรงงานผลิตยาเพื่อส่งขายในต่างประเทศจึงเป็นการนำรายได้เข้าประเทศและส่งผลต่อความเชื่อมั่นในเรื่องยาโดยตรง (ประชาไท, 2551, 26 เม.ย.: ออนไลน์) นอกจากนี้ นายไชยายังได้เสนอให้นายกฤษฎี วุฒิชัย และนายประเสริฐ เกษมโกเมศเป็นบอร์ดบริหารขององค์การเภสัชฯ ด้วย โดยที่คนแรกเป็นบุคคลผู้ซึ่งอยู่ในแวดวงกีฬาของไทย และเป็นหุ้นส่วนการซื้อหุ้นสโมสรฟุตบอลแมนเชสเตอร์ซิตี ร่วมกับอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ส่วนคนที่สองเป็นนักธุรกิจด้านอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเคยรับสัมปทานโครงการทำรางรถไฟฟ้ามหานครสายใหม่ด้วย (ประชาไท, 2551ก., 22 พ.ค.: ออนไลน์) การเสนอชื่อบุคคลเหล่านี้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของบอร์ดองค์การเภสัชฯจึงนำไปสู่คำถามจากพลังปกป้องสังคมอย่างกว้างขวางว่า การแต่งตั้งบอร์ดใหม่นี้ยึดหลักการตอบแทนผลประโยชน์ในทางธุรกิจมากกว่าความเหมาะสมในการเข้าถึงยาและการพัฒนาอุตสาหกรรมทางยาของไทย⁴ (ประชาไท, 2551ข., 22 พ.ค.: ออนไลน์)

2. การลุกฮือของพลังปกป้องสังคม: ภาคต่อการต่อต้านระบบตลาด

ท่าทีของนายไชยาทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ทำให้สังคมเกิดความไม่พอใจอีกครั้งแจก เช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลทักษิณ เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2551 กลุ่มเครือข่ายผู้ป่วยโรคเรื้อรัง โรคไต มูลนิธิเข้าถึงเอดส์ มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค และเอ็นจีโอต้านเอดส์ กว่า 50 คน ซึ่งนำโดยนายนิมิตร เทียนอุดม ผู้อำนวยการมูลนิธิเข้าถึงเอดส์ ได้เดินทางไปยังกระทรวงสาธารณสุข เพื่อชี้แจงถึงข้อเท็จจริงในการประกาศชี้แอลว่า ไทยได้เจรจากับบริษัทยามะเร็ง 3 บริษัทถึง 12 ครั้ง และการประกาศชี้แอลยังช่วยให้การเข้าถึงยาของประชาชนมีความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น ในขณะที่ผู้ป่วยบางรายที่ร่วมเดินทางมาในครั้งนี้ได้กล่าวว่า รัฐบาลชุดนี้ซึ่งหาเสียงมาตลอดว่าต้องการทำเพื่อคนรากหญ้า จึงควรมีการทำชี้แอลต่อไป (สำนักข่าวเนชั่น, 2551, 8 ก.พ.: ออนไลน์)

ในเวลาถัดมา ทางด้านนายแพทย์ศิริวัฒน์ ซึ่งเป็นผู้ถูกส่งย้ายในครั้งนี้ได้ยื่นอุทธรณ์ไปยังสำนักงานข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เพื่อให้มีการพิจารณาในเรื่องนี้ ในขณะที่ นายแพทย์เกรียงศักดิ์ ได้ทำหนังสือถวายฎีกาเพื่อขอความเป็นธรรม อีกทั้งยังร่วมมือกับเครือข่ายผู้ป่วยโรคเรื้อรังและข้าราชการบางกลุ่ม ในการใช้มาตรการทางสังคม (social sanction) ต่อรัฐมนตรี

⁴ ในกรณีของนายธีระ ทำที่ตั้งกล่าวนี้สร้างความไม่พอใจให้กับพลังปกป้องสังคมอย่างมาก นายแพทย์วิรัชเห็นว่า นายธีระเป็นตัวแทนของบริษัทยาข้ามชาติ ไม่ใช่ตัวแทนของคนไทย จุดยืนของนายธีระคือการปกป้องผลประโยชน์ของบริษัทยา ในขณะที่ภารกิจขององค์การเภสัชฯคือการส่งเสริมให้ประเทศไทยพึ่งพาตนเองในด้านยามากที่สุด นอกจากนี้ ในองค์การเภสัชฯมีบุคลากรที่มีความสามารถอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่มีความจำเป็นต้องดึงนายธีระมาเป็นส่วนหนึ่งของบอร์ดบริหารแต่อย่างใด (ประชาไท, 2551, 26 เม.ย.: ออนไลน์)

ไชยา ด้วยการ “ไม่หักท่าย ไม่นับถือ ไม่ไหว และไม่ต้อนรับ” (ผู้จัดการรายวัน, 2551, 27 ก.พ.: ออนไลน์; คม ชัด ลึก, 2551, 27 ก.พ.: ออนไลน์; อ.ส.ม.ท., 2551ก., 27 ก.พ.: ออนไลน์) ในทางตรงกันข้าม เครือข่ายผู้ป่วย มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค และกลุ่มแพทย์ชนบทได้รวมตัวกันเดินทางไปมอบกระเช้าดอกไม้ให้กำลังใจนายแพทย์ศิริวัฒน์จากการถูกโยกย้ายอย่างไม่เป็นธรรม (อ.ส.ม.ท., 2551ข., 27 ก.พ.: ออนไลน์) พวกเขาบอกว่า การโยกย้ายครั้งนี้เป็นผลพวงมาจากการที่นายแพทย์ศิริวัฒน์เป็นหนึ่งในหัวหอกของการประกาศซีแอลอย่างแนบแน่น (คมชัดลึก, 2551, 5 มี.ค.: ออนไลน์) แม้แต่นายแพทย์ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส ก็ได้ออกมารับรองว่านายแพทย์ศิริวัฒน์เป็นบุคคลที่ดี มุ่งมั่น ตั้งใจทำงานเพื่อประชาชน และการประกาศซีแอลเป็นเรื่องใหญ่ซึ่งมีน้อยคนที่กล้าหาญในการประกาศใช้สิทธิ จึงควรชื่นชมในความกล้าหาญนี้ (มติชน, 2551, 28 ก.พ.: ออนไลน์) พอถึงวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2551 นายระวี ภูระกา ประธานสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจองค์การเภสัชกรรม ได้นำตัวแทนสมาชิกกว่า 100 คน ไปชุมนุมที่อาคารสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข เพื่อคัดค้านรัฐมนตรีไชยากรณีสั่งทบทวนมาตรการซีแอล และร้องขอให้มีการดำเนินการตามการประกาศซีแอลต่อไป โดยมีตัวแทนผลักดันขึ้นเวทีปราศรัยอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่รัฐมนตรีไชยา ได้แสดงความไม่พอใจต่อการชุมนุม พร้อมสั่งการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ารักษาความสงบเรียบร้อยทันที (มติชน, 2551, 4 มี.ค.: ออนไลน์)

กระแสต่อต้านรัฐมนตรีไชยายังได้ขยายไปสู่ภาคประชาสังคมในระดับระหว่างประเทศ จากแรงกดดันของพลังสังคมทุนนิยมโลกที่ไม่พอใจการประกาศซีแอลของไทย มาจนถึงท่าทีของรัฐมนตรีไชยา เ็นจีโอระดับระหว่างประเทศในฐานะพลังอัตพิทักษ์เพื่อต่อต้านระบบทุนนิยมตามข้อเสนอของโพลานี (หรือพลังต้านระบบตามข้อเสนอของวอลเลิร์สไนด์) ออกมาสนับสนุนการประกาศซีแอลของไทย และเรียกร้องให้พลังสังคมที่ประณามนโยบายสาธารณสุขของไทยยุติพฤติกรรมดังกล่าว ทางด้านอ็อกแฟม (Oxfam) ได้ออกมาแสดงความไม่เห็นด้วยหากมีการยกเลิกซีแอลและสนับสนุนให้ไทยดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการซีแอลต่อไป ที่สมาคมนักข่าวต่างประเทศ (FCCT) นางซารา ไอร์แลนด์ ผู้อำนวยการประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงของอ็อกแฟม ได้เรียกร้องให้รัฐบาลประกาศใช้สิทธิต่อยามะเร็งทั้งสี่รายการต่อไป และควรถือว่ามาตรการซีแอลเป็นพันธกิจที่ในอนาคตอาจมีการประกาศกับยาประเภทเพื่อนสนับสนุนการเข้าถึงยาของประชาชน นอกจากนี้ รัฐบาลไทยควรแสดงจุดยืนในการประกาศซีแอล เพื่อปูทางให้ประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคและทั่วโลกกล้าประกาศซีแอล (ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 19 ก.พ.: ออนไลน์) นอกเหนือจากอ็อกแฟม นักกิจกรรมด้านสาธารณสุขทั่วโลกยังได้รวมตัวกันยื่นหนังสือถึงนายไชยาและนายกรัฐมนตรีสมัครผ่านสถานทูตไทยในกรุงวอชิงตัน⁵ พวกเขาเห็นว่ารัฐบาลไทยควรให้การสนับสนุนการประกาศซีแอลต่อไปเพื่อให้การเข้าถึงยาของผู้ป่วยเป็นไปอย่างเหมาะสม และไม่ควรวาดกัลกับคำข่มขู่ของฟาร์มาว่า ผู้แทนการค้าสหรัฐอาจเลื่อน

⁵ กลุ่มเหล่านี้ถือเป็นนักกิจกรรมชั้นนำของโลก อาทิ องค์การความรู้แนวสิทธิระหว่างประเทศ (KEI) อ็อกแฟม (Oxfam) เครือข่ายแอคท์-อัพ (ACT UP) พันธมิตรเอดส์โลก (Global AIDS Alliance) กลุ่มเอสเซนเชียล แอชั่น (Essential Action) รวมไปถึงนักวิชาการชื่อดังอย่าง บรีค เบคเกอร์ (Brook K. Baker) ซอน ฟลิน (Sean Flynn) หรือซูซาน เซล (Susan Sell) เป็นต้น

สถานะของไทยไปสู่อันดับพีเอฟซี (PFC) เนื่องจากคำขู่ดังกล่าวไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานกฎหมายของสหรัฐ และการประกาศซีแอลของไทยเป็นไปตามหลักการของข้อตกลงทริปส์และปฏิญญาโดฮาว่าด้วยความตกลงทริปส์และการสาธารณสุขทุกประการ นอกจากนี้ พวกเขายังได้กล่าวประณามสำนักผู้แทนการค้าสหรัฐต่อการจัดอันดับไทยไปอยู่ที่พีดับเบิลยูแอล และได้เรียกร้องให้ถอนอันดับของไทยจากการเป็นประเทศที่ต้องจับตามองเป็นพิเศษด้วย (มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค, 2551, 22 ก.พ.: ออนไลน์; *ประชาไท*, 2551, 29 เม.ย.: ออนไลน์) ในทำนองเดียวกัน เครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี และนักกิจกรรมด้านเอดส์ในประเทศฝรั่งเศส ได้รวมตัวกันในชื่อกลุ่มว่า “เครือข่ายแอคท์-อัพ ปารีส” (Act-Up Paris) พวกเขาได้เดินทางไปร่วมตัวกันหน้าสถานทูตไทยในกรุงปารีส และยื่นจดหมายขอให้รัฐบาลไทยเดินทางมาประกาศซีแอลต่อไป โดยมีป้ายข้อความว่า “ซีแอลไทย = ชีวิต” (Thailand Compulsory Licensing = Life) หรือข้อความที่ว่า “นายสะสมทรัพย์อย่าขวางทางยาราคาถูก” (Sasomsap don't stop the cheap drugs coming!) (*มติชน*, 2551, 22 ก.พ.: ออนไลน์)

จากปฏิกริยาของพลังปกป้องสังคมนี้ ฝ่ายค้านในเวลานั้นได้หยิบยกประเด็นเรื่องการเข้าถึงยาขึ้นมาโจมตีรัฐบาล โดยมีเป้าหมายที่การสั่นคลอนอำนาจทางการเมืองของฝ่ายรัฐบาล ประเด็นเรื่องการถอดถอนนายไชยาถูกฝ่ายค้านในเวลานั้น ซึ่งนำโดยพรรคประชาธิปัตย์ใช้เป็นช่องทางในการโจมตีพรรครัฐบาล ในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 นายแพทย์บุรณชัย สมุนธิ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข พรรคประชาธิปัตย์ ได้ออกมาเปิดฉากโจมตีรัฐบาลว่า การประกาศทบทวนซีแอลของรัฐมนตรีไชยาได้สร้างความสับสนให้แก่สังคม เนื่องจากพรรคพลังประชาชนได้หาเสียงมาตลอดว่าจะสานต่อการทำซีแอล การประกาศทบทวนกลับเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่รัฐบาลไม่มีทางเลือกในการเข้าถึงยามะเร็งในราคาถูกลงแต่อย่างใด (*มติชน*, 2551, 11 ก.พ.: ออนไลน์) นายเทิดพงษ์ ไชยนันทน์ ส.ส.สัดส่วนพรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะคณะกรรมการตรวจสอบการทำงานของรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขได้กล่าวว่า การที่นายไชยาเพิ่งเข้ารับตำแหน่งได้ไม่นานและได้มีคำสั่งแต่งตั้งโยกย้ายถือเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง การโยกย้ายครั้งนี้เป็นการแสดงอำนาจให้ข้าราชการในกระทรวงจำเป็นต้องปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐมนตรี และการโยกย้ายบุคคลสำคัญอย่างนายแพทย์ศิริวัฒน์ น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องซีแอลที่มีการสั่งทบทวนอยู่ (*มติชน*, 2551, 27 ก.พ.: ออนไลน์) ในทำนองเดียวกัน นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านได้ออกมาเรียกร้องให้นายไชยายุติการบีบบังคับข้าราชการ เพราะอาจเป็นชนวนไปสู่ปัญหาใหญ่อื่นๆตามมาได้ (*แนวหน้า*, 2551, 9 มี.ค.: ออนไลน์) ถึงตอนนี้ กล่าวได้ว่า บทบาทของนายไชยา ทำให้ประเด็นทางเศรษฐกิจในเรื่องการเข้าถึงยาและผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างประเทศ ได้พัฒนาไปเป็นประเด็นทางการเมือง อันส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาล เมื่อพลังสังคมได้รวมตัวกันเพื่อตอบโต้กับรัฐบาล ซึ่งมีท่าทีที่ทำให้ฝ่ายบรรษัทยาได้ประโยชน์

ท่าทีของพรรคฝ่ายค้านสอดคล้องกับคำวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลของสมาชิกสมานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ สมาชิกสนช.ฝ่ายการพัฒนาท้องถิ่น การ

ส่งเสริมคุณธรรม องค์การแรงงาน และองค์การเอกชนสาธารณสุขประโยชน์ ได้แสดงความไม่เห็นด้วยหากรัฐบาลยกเลิกมาตรการซีแอลจริง เนื่องจากมาตรการดังกล่าวช่วยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงยา และในฐานะรัฐบาล นโยบายของรัฐของส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าถึงระบบสาธารณสุขถ้วนหน้าตามที่ได้ประกาศไว้ (ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 18 ก.พ.: ออนไลน์) พอถึงช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2551 นางสาวเอมิลี แพน ผู้แทนมูลนิธิคลินตันประจำประเทศไทย ได้เดินทางมาพบกับนายแพทย์บุรณชัยเพื่อหารือร่วมกันถึงความเป็นไปได้ในการรวมกลุ่มประเทศเพื่อจัดตั้ง “วิสาหกิจร่วมซื้อยา” (Buying Consortium) เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองการลดราคายา ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่มูลนิธิคลินตันประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มประเทศลาตินอเมริกาและแอฟริกาเพื่อต่อรองราคายาต้านไวรัสเอ็ดส์ บทบาทนี้ได้รับการสนับสนุนโดยนักวิชาการและเอ็นจีโอที่เรียกร้องการเข้าถึงยา โดยที่ ดร.วิทยา กุลสมบูรณ์ หัวหน้าหน่วยเภสัชสังคม คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาฯ ได้ร่วมหารือกับพรรคประชาธิปัตย์ในการรวมกลุ่มประเทศในภูมิภาคอาเซียนเพื่อจัดซื้อยาจำเป็นร่วมกัน (มติชน, 2551, 15 ก.พ.: ออนไลน์)

ถึงตอนนี้ จากประเด็นความขัดแย้งทางเศรษฐกิจได้พัฒนาไปสู่ประเด็นทางการเมืองอย่างเต็มตัว พลัฏกป้องสังคมซึ่งได้รวมตัวกันมายาวนานในการเรียกร้องการเข้าถึงยาของประชาชน ได้ออกมามีบทบาทสำคัญในการรวบรวมรายชื่อถอดถอนนายไชยาให้พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรี การเคลื่อนไหวเพื่อรวบรวมรายชื่อถอดถอนนายไชยาเริ่มต้นขึ้นในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2551 โดยการรวมตัวกันของเครือข่ายผู้ป่วยโรคเรื้อรัง มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค เครือข่ายผู้ติดเชื้อ เครือข่ายโรคไต โรคหัวใจ มะเร็ง เครือข่ายหมอไร้พรหมแดน นักวิชาการ นิสิตเก่ามหาวิทยาลัยมหิดล กลุ่มเภสัชชนบท กลุ่มแพทย์ชนบท มูลนิธิเข้าถึงเอดส์ การเคลื่อนไหวในครั้งนี้เป็น การตอบโต้นายไชยาจากกรณีที่มีการประกาศทบทวนซีแอล การโยกย้ายนายแพทย์ศิริวัฒน์ ไปจนถึงการแต่งตั้งนายธีระเป็นหนึ่งในคณะกรรมการขององค์การเภสัชชายนิคมิต เทียนอุดม ซึ่งเป็นหนึ่งในแกนนำการเคลื่อนไหวครั้งนี้ กล่าวว่า

“...ในฐานะของเจ้านายของนักการเมือง เมื่อประชาชนแสดงท่าทีในลักษณะนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า นายไชยาไม่เหมาะสมที่จะอยู่ในตำแหน่ง ทั้งนี้ภาพลักษณ์ของคนที่เป็รัฐมนตรีซึ่งเป็นกระทรวงที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต การเจ็บป่วย ตาย ดังนั้น การที่รัฐบาลให้คนแบบนี้มาเป็นรัฐมนตรี แม้ว่าจะมีการเลือกตั้งขึ้นมา แต่พวกเรายังไม่หมดหน้าที่เพียงเท่านั้น เพราะเรามีสิทธิที่จะถอดถอนซึ่งเป็นการเติบโตอีกก้าวหนึ่งของการเมืองภาคประชาชน...” (ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 5 มี.ค.: ออนไลน์)

ในส่วนของเหตุผลที่จำเป็นต้องมีการล่ำรายชื่อถอดถอนนายไชยาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี นางสาวสารี อ๋องสมหวัง ในฐานะเลขาธิการมูลนิธิเพื่อผู้บริโภคได้แถลงไว้ 4 ประการดังต่อไปนี้

“...ประการแรก [นายไชยา] มีการกระทำที่เข้าข่ายทำให้รัฐเสียหายด้านงบประมาณแผ่นดิน โดยเฉพาะการประกาศบททวนการใช้สิทธิโดยรัฐต่อต้านโรคมะเร็งที่มีสิทธิบัตร 4 รายการ ประการที่สอง [นายไชยา] กระทำขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ โดยประกาศบททวนนโยบายการใช้สิทธิโดยรัฐต่อต้านโรคมะเร็งที่มีสิทธิบัตร 4 รายการ รวมทั้งประกาศนโยบายที่ขัดแย้งกับนโยบายของรัฐในการสร้างความเป็นธรรมด้านสุขภาพ โดยการใช้บัตรประชาชนในการรับบริการสาธารณสุข ประการที่สาม [นายไชยา] มีคำสั่งและการดำเนินการโยกย้ายข้าราชการระดับปฏิบัติงานที่ปฏิบัติราชการโดยชอบในการปกป้องความเสียหายของรัฐ และประการสุดท้าย นับตั้งแต่ที่นายไชยาเข้ารับตำแหน่ง ยังไม่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในการคุ้มครองประโยชน์ของผู้ป่วยและผู้บริโภค แต่กลับดำเนินการที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูประบบสุขภาพและไม่ส่งเสริมสุขภาพ จากพฤติกรรมดังกล่าว นับว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการดำรงตำแหน่งอีกต่อไป...” (มติชน, 2551, 28 มี.ค.: ออนไลน์)

ในภาพรวมแล้ว นางสาวสารีเห็นว่า การประกาศบททวนมาตรการซีแอลทำให้บริษัทฯ าคาติลาของประเทศอินเดีย จำเป็นต้องชะลอการนำเข้ายาหลายลิ่มเลือดหัวใจมายังประเทศไทยเป็นเวลา 1 เดือน เนื่องจากกลัวถูกฟ้องจากบริษัทฯ ผลของคำสั่งทบทวนทำให้รัฐบาลเกิดความเสียหายอย่างน้อย 248,378,550 บาท ในขณะที่มีผู้ป่วยในระบบหลักประกัน 164,500 คนที่จำเป็นต้องได้รับยา นอกจากนี้ ยังมีเรื่องการโยกย้ายข้าราชการในกระทรวงที่ภาคประชาสังคมเห็นว่าขาดความเป็นธรรมด้วย (ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 6 มี.ค.: ออนไลน์)

3. ทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงไปของไชยา: การปรับตัวของระบบตลาดเพื่อรักษาพื้นที่ทางการเมือง

เมื่อเผชิญกับกระแสต่อต้านในสังคมที่กระทบกับเสถียรภาพทางการเมือง รัฐบาลจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อควบคุมความขัดแย้งมิให้ขยายตัวออกไป เช่นเดียวกับที่รัฐบาลทักษิณเคยตระหนักปัญหาเดียวกันนี้ หลังจากที่นายไชยาถูกโจมตีอย่างหนักว่าขาดความจริงใจกับงานด้านสาธารณสุข เขาจึงจำเป็นต้องลดทอนความไม่พอใจจากสังคม ในช่วงต้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2551 เขาได้เสนอให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณสำหรับการสั่งซื้อเครื่องฉายรังสีโรคมะเร็งแก่โรงพยาบาลศูนย์ 25 แห่งทั่วประเทศ ภายในปีพ.ศ.2556 โดยใช้งบประมาณถึง 2,000 ล้านบาท ข้อเสนอขอซื้อเครื่องฉายรังสีนี้เป็นไปเพื่อตอบโต้กับกระแสสังคมที่โจมตีว่าเขาละเลยผู้ป่วยโรคมะเร็ง รัฐมนตรีไชยาได้ให้เหตุผลว่า การผ่าตัดและการฉายรังสีสามารถรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็งในระยะที่ 1 และ 2 ได้ ซึ่งเป็นช่วงที่โรคมะเร็งยังไม่ลุกลามและมีโอกาสรักษาให้หายขาดได้

ในขณะที่การกินยาเป็นเพียงส่วนเสริมสำหรับการรักษาเท่านั้น ซึ่งไม่มีทางรักษาให้หายขาดได้⁶ (ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 8 มี.ค.: ออนไลน์; มติชน, 2551, 8 มี.ค.: ออนไลน์) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความพยายามนี้เป็นไปเพื่อลดทอนความไม่พอใจของพลังปกป้องสังคมที่ไม่พอใจคำสั่ง ทบทวนมาตรการซีแอลยาของเขา แต่ข้อเสนอให้มีการซื้อเครื่องฉายรังสีนี้ยังคงถูก วิพากษ์วิจารณ์ และมีได้ส่งผลให้พลังปกป้องสังคมสลายตัวไป นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์ ออกมาแสดงความเห็นว่า การใช้เครื่องฉายรังสีเป็นเพียงหนึ่งในวิธีการรักษาโรคมะเร็งเท่านั้น และเป็นคนละประเด็นกับการทำซีแอล ซึ่งควรสนับสนุนให้มีการเดินหน้าต่อไป นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุขมีงบประมาณจำกัด และโดยมากเป็นรายจ่ายประจำ ดังนั้น หากจะมีการใช้ งบประมาณก้อนใหญ่จึงควรศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้านและจัดลำดับความสำคัญของเรื่องที่จะใช้ ก่อน นายแพทย์วิชัยเห็นว่า การประกาศซีแอลจึงเป็นมาตรการที่สามารถแก้ปัญหาได้และทำให้ การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (มติชน, 2551, 8 มี.ค.: ออนไลน์) นอกจากนี้ นายแพทย์ธาดา ยิบอินซอย อดีตคณบดีคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ยังได้ออกมายกตัวอย่างถึงงานวิจัยของนายแพทย์ภูษิต ประคองสายเรื่องการเข้าถึงรังสีรักษาในประเทศไทย ปรากฏว่า ประเทศไทยมิได้ขาดแคลนเครื่องฉายรังสี แต่ขาดแคลนแพทย์รังสีรักษา และนักฟิสิกส์การแพทย์ที่ทำหน้าที่ดูแลเครื่องฉายรังสี หลายโรงพยาบาลที่มีเครื่องแต่ไม่มีแพทย์รังสีรักษาทำงานเต็มเวลา ดังนั้นหากมีการซื้อเครื่องมาเพิ่มเติม ก็จะประสบปัญหา เครื่องถูกทิ้งร้างไม่มีประโยชน์ ในทางตรงกันข้าม หากมีการเริ่มพัฒนาแพทย์รังสีรักษา ย่อมต้องใช้เวลาในการฝึกฝนประสบการณ์อย่างน้อย 4-5 ปี ซึ่งเป็นเวลาที่ยาวนาน เมื่อเทียบกับการประกาศซีแอลเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วย (แนวหน้า, 2551, 10 มี.ค.: ออนไลน์)

ถึงตอนนี้ รัฐมนตรีไชยาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนท่าทีอีกครั้ง ในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2551 เขากลับมาด้วยการประกาศว่า จะยอมให้มีการดำเนินการตามที่ได้มีการประกาศซีแอลไว้แล้ว พร้อมทั้งชี้แจงว่า เขาไม่เคยคิดจะล้มเลิกซีแอลตามที่สังคมเข้าใจ แต่เนื่องจากได้รับ จดหมายจากรัฐมนตรีคนก่อน จึงมีความจำเป็นต้องทำตามหน้าที่ตรวจสอบความชัดเจน เขา กล่าวว่า หลังจากที่ได้รับรายงานจากนายไพจิตร วราจิต รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข ที่ได้รับ มอบหมายให้เป็น “มิสเตอร์ซีแอล” ปรากฏว่า การทำซีแอลสามารถทำให้รัฐบาลประหยัด งบประมาณได้ถึง 3,000 ล้านบาท และยังได้ร้องขอให้ประชาชนเชื่อมั่นว่า รัฐบาลจะยึดหลักการ ตามโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับบริการที่มีคุณภาพ (คมชัดลึก, 2551, 11 มี.ค.: ออนไลน์) นอกจากนี้ สำหรับกรณีที่มีการโยกย้ายนายแพทย์ศิริวัฒน์ออกจาก ตำแหน่งเลขาธิการอย.นั้น นายไชยาก็กล่าวว่าไม่เกี่ยวกับประเด็นเรื่องซีแอลแต่อย่างใด เพราะ

⁶ เป็นที่น่าสังเกตว่า ท่าทีดังกล่าวนี้ ได้รับการสนับสนุนจากนายแพทย์ยงยุทธ คงธนารัตน์ นายกสมาคมรักษาและ มะเร็งวิทยาแห่งประเทศไทย เขาได้ให้ความเห็นว่า การทำซีแอลไม่สามารถรักษาโรคได้จริงเนื่องจากผู้ป่วยที่ได้รับยากีเล็ชีวิต ทั้งหมด ในขณะที่เครื่องฉายรังสีที่ไม่เพียงพอ ทำให้มะเร็งในผู้ป่วยลุกลามไปถึงระยะที่สี่ในเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้นรัฐบาลควรให้ ความสำคัญกับการจัดซื้อเครื่องฉายรังสี ซึ่งได้ผลในระยะยาวมากกว่าเสียเวลาในการต่อรองราคายา แต่กลับใช้กับผู้ป่วยได้ เพียงระยะเวลาสั้น (ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 8 มี.ค.: ออนไลน์)

แม้ว่านายแพทย์ศิริวัฒน์ได้ถูกย้ายไปเป็นผู้ตรวจราชการ แต่ก็ยังคงทำหน้าที่ในฐานะประธานคณะกรรมการเจรจาต่อรองราคายาต่อไป⁷ (แนวหน้า, 2551, 12 มี.ค.: ออนไลน์)

แม้แต่กระทรวงพาณิชย์ก็รับรู้ถึงกระแสความไม่พอใจจากสังคม จากเดิมที่กระทรวงพาณิชย์เป็นพลังสำคัญในการสนับสนุนระบบสิทธิบัตรยา และคัดค้านการทำซีแอล พลังสังคมที่เกิดขึ้นทำให้กระทรวงพาณิชย์จำเป็นต้องปรับท่าทีใหม่ นายมิ่งขวัญ แสงสุวรรณ รัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ก็ออกมาประกาศว่า มาตรการซีแอลสมควรมีการประกาศใช้ต่อไปเพื่อให้ผู้ป่วยได้มีโอกาสเข้าถึงยาราคาถูก ส่วนผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ รัฐบาลจะทำหน้าที่เจรจากับประเทศต่างๆ ถึงเหตุผลที่ไทยจำเป็นต้องประกาศใช้ซีแอลต่อไป (ข่าวสด, 2551, 13 มี.ค.: ออนไลน์) นายมิ่งขวัญได้ให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวว่า ...

“...แนวทางของเรื่องนี้ ในส่วนของผม คิดว่าจะทำให้ทุกคนมีความสุข ให้ผู้ป่วยเข้าถึงยามากที่สุดและได้ยาราคาถูกที่สุด ประเทศไทยเสียหายน้อยที่สุด ความจริงไม่ยากจะต้องซีแอลเลย เพราะทำกันมานานแล้ว แต่เราต้องคุยกับต่างประเทศด้วย เพื่อไม่ให้มีปัญหา...” (สำนักข่าวเนชั่น, 2551, 12 มี.ค.: ออนไลน์)

พร้อมกันนั้น นายมิ่งขวัญยังได้เสนอให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางในการผลิตยารักษาโรค เขาให้ข่าวว่าได้ติดต่อไปยังบริษัทบายเออร์และบริษัทเมอร์กของประเทศเยอรมัน และบริษัททาเคดะของประเทศญี่ปุ่น ให้เข้ามาสร้างโรงงานผลิตยาในประเทศไทย โดยเฉพาะยาสมุนไพรซึ่งมีอยู่มากในประเทศไทย นอกจากนี้ ยังพยายามเจรจากับบริษัทชั้นนำของโลก 5 ราย ให้เข้ามาตั้งโรงงานผลิตยาในประเทศไทยเพื่อรองรับแผนการพัฒนาให้ไทยกลายเป็นศูนย์กลางการวิจัยและพัฒนาของโลก (แนวหน้า, 2551, 17 เม.ย.: ออนไลน์)

อย่างไรก็ดี ถึงตอนนี้ดูเหมือนว่าพลังอัตวิสัยที่ก่อตัวขึ้นมาอย่างยาวนานและมีความเข้มแข็ง แสดงจุดยืนอย่างจริงจังว่า ท่าทีของนายไชยาทั้งสองยังคงไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่องการโยกย้ายนายศิริวัฒน์ และแต่งตั้งนายธีระมาเป็นส่วนหนึ่งของบอร์ดบริหารองค์การเภสัชกรรม แม้ว่ารัฐมนตรีไชยาได้มีคำสั่งให้มีการดำเนินการประกาศซีแอลยามะเร็งต่อไป แต่ความไม่พอใจที่เกิดขึ้นยังคงดำเนินอยู่ เอ็นจีโอและนักวิชาการยังคงตั้งโต๊ะรวบรวมรายชื่อถอดถอนรัฐมนตรีต่อไปโดยให้เหตุผลว่า นายไชยาไม่มีความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอีกต่อไป และการสั่งทบทวนซีแอลเป็นเพียงหนึ่งในหลายเหตุผลของการล่ารายชื่อครั้งนี้ (สำนักข่าวไทย, 2551, 10 มี.ค.: ออนไลน์; คมชัดลึก, 2551, 11 มี.ค.: ออนไลน์) ทางด้านนายแพทย์ศิริวัฒน์ซึ่งถูกโยกย้ายก่อนหน้านี้ ได้ออกมาแสดงความชื่นชมที่นายไชยาประกาศเดินหน้ามาตรการซีแอลต่อไป แต่ก็เห็นว่าหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการประกาศซีแอล เช่น กระทรวงสาธารณสุขหรือองค์การเภสัชกรรม ควรมีการประกาศเป็นลายลักษณ์อักษร

⁷ อย่างไรก็ดีตาม ในความเป็นจริงแล้ว ตำแหน่งประธานคณะกรรมการเจรจาต่อรองราคายาเป็นตำแหน่งที่ยึดติดกับตำแหน่งเลขาธิการอาหารและยา ดังนั้นการที่นายแพทย์ศิริวัฒน์ถูกส่งย้ายไปเป็นผู้ตรวจราชการ จึงเท่ากับว่า ตำแหน่งประธานคณะกรรมการเจรจาต่อรองราคายาย่อมถูกยกเลิกตามไปด้วย

ในเรื่องนี้อย่างชัดเจน เพื่อให้บริษัทยานาเข้าเกิดความชัดเจนในนโยบายของประเทศไทย (ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 13 มี.ค.: ออนไลน์) ทางด้านนายแพทย์เกรียงศักดิ์ ได้ออกมาเรียกร้องให้รัฐมนตรีไชยาคืนตำแหน่งเลขาธิการอย.ให้แก่นายแพทย์ศิริวัฒน์ โดยอุปมาอุปไมยกระบวนการทำซีแอลกับการทำสงครามซึ่งจำเป็นต้องมีแม่ทัพเพื่อเป็นการรื้อฟื้นขวัญกำลังใจของไพร่พลที่เสียไปในศึกสงครามด้วย รวมถึงนายไชยาควรพิสูจน์ตนเองด้วยการประกาศซีแอลยาเพิ่มเติม โดยเฉพาะยาจิตเวช ซึ่งเป็นยาที่จำเป็นแต่มีราคาสูงเช่นเดียวกับยามะเร็ง (ไทยรัฐออนไลน์, 2551, 10 มี.ค.: ออนไลน์; ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 11 มี.ค.: ออนไลน์)

ในขณะเดียวกัน เอ็นจีโอบางส่วนได้มองว่า นายไชยาไม่ได้มีความจริงจังกับการประกาศซีแอล ตัวอย่างที่สำคัญเช่น นางสาวภาวรัตน์ สุธีพรวิโรจน์ ผู้ประสานงานชมรมคุ้มครองผู้บริโภคเชียงใหม่ เห็นว่า การที่รัฐมนตรีไชยา กลับกลับมาให้ความเห็นชอบกับการประกาศซีแอลต่อยามะเร็ง 4 รายการนั้น เป็นเพียงการแก้เกมการเมืองเพื่อต้องการลดกระแสการถูกถอดถอนรายชื่อรัฐมนตรีเท่านั้น ดังนั้น ภาคประชาสังคมจึงจำเป็นต้องเดินหน้าล่ารายชื่อถอดถอนต่อไป (กรุงเทพธุรกิจ, 2551, 12 มี.ค.: ออนไลน์) หรือ กรณีของเครือข่ายหลักประกันสุขภาพภาคประชาชน จังหวัดสงขลา ซึ่งได้รวมตัวกันเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการทำซีแอลและการเข้าถึงยาแก่คนในพื้นที่ รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลในเรื่องการสนับสนุนการเข้าถึงยา และเห็นด้วยกับการล่ารายชื่อถอดถอนรัฐมนตรีไชยาต่อไป เนื่องจากเห็นว่าขาดความจริงใจในการประกาศซีแอล โดยขั้นตอนการรวบรวมรายชื่อได้ประสานงานกับองค์กรหมอไร้พรมแดนและมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค ซึ่งมีบทบาทหลักดังที่กล่าวมาในข้างต้น (ผู้จัดการออนไลน์, 2551, 31 มี.ค.: ออนไลน์; ประชาไท, 2551, 1 เม.ย.: ออนไลน์)

เมื่อกระแสถอดถอนรัฐมนตรีไชยายังคงดำเนินอยู่ต่อไป นายสมักร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีจึงได้ออกมาปกป้อง โดยชี้ให้เห็นว่า การประกาศใช้สิทธิเป็นสิ่งที่รัฐบาลเก่าได้ทำค้างคาไว้ และรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ในรัฐบาลที่ผ่านมาได้นำนายไชยา ทำให้ต้องมีการตั้งต้นใหม่ แต่ในท้ายที่สุดก็ได้ผลักดันให้มีการประกาศต่อไป ดังนั้นการที่นายไชยาถูกล่ารายชื่อถอดถอนจึงเป็นสิ่งที่ไม่สมควร (มติชน, 2551, 17 มี.ค.: ออนไลน์) อย่างไรก็ตาม พอถึงต้นเดือนเมษายน พ.ศ.2551 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (ป.ป.ช.) ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้นายไชยาเข้าข่ายขาดคุณสมบัติการเป็นรัฐมนตรี อันเนื่องมาจากการปกปิดหุ้นของภรรยา⁸ (ไทยโพสต์, 2551, 7 เม.ย.: ออนไลน์; ประชาไท, 2551, 7 เม.ย.: ออนไลน์; ประชาไท, 2551, 8 เม.ย.: ออนไลน์) พอถึงวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2551 ศาลรัฐธรรมนูญได้อ่านคำวินิจฉัยให้นายไชยาพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรี ทำให้เขาหลุดออกจากตำแหน่งโดยปริยาย (ผู้จัดการรายวัน, 2551, 22 เม.ย.: ออนไลน์; ประชาไท, 2551, 24 มิ.ย.: ออนไลน์)

⁸ ข้อหานี้เกิดจากการที่นางจุไร สะสมทรัพย์ ภรรยาของนายไชยา ถือครองหุ้นในบริษัท ทรัพย์เอกเอง จำกัด จำนวน 25,000 หุ้น มูลค่า 2,500,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 50 ของทุนจดทะเบียน และมีได้แจ้งต่อป.ช.ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้ง คือภายในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2551

หลังจากที่นายไชยาพ้นตำแหน่งรัฐมนตรี นายชวรัตน์ ชาญวีรกูล ก็ได้รับเสนอชื่อให้เป็นรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขคนใหม่ ทันทีที่ขึ้นรับตำแหน่ง นายชวรัตน์ได้ประกาศว่า มาตรการซีแอลถือเป็นเครื่องมือที่จำเป็นขั้นสุดท้ายสำหรับการต่อกรราคายากับบริษัทฯ ในเบื้องต้น หากมาตรการอื่นๆ เช่น การเจรจากับบริษัทฯ หรือการลดภาษีนำเข้ายาไม่ประสบความสำเร็จ ก็อาจจำเป็นต้องประกาศซีแอล แต่ในขณะนี้อาจยังไม่มีคามจำเป็นต้องประกาศซีแอลเพิ่มเติม เนื่องจากยาสำคัญ 7 รายการได้มีการประกาศซีแอลไปแล้วทั้งหมด และทางด้านองค์การเภสัชฯ ได้นำเข้ายาเพื่อมาแจกจ่ายให้แก่ผู้ป่วยตามขั้นตอนแล้ว ทำที่ดังกล่าวนี้ได้สร้างความพึงพอใจให้กับภาคประชาสังคมในระดับหนึ่ง ในขณะที่ฝ่ายค้านเรียกร้องให้รัฐมนตรีคนใหม่แสดงจุดยืนที่ชัดเจนในเรื่องการเข้าถึงยาของประชาชน (ประชาไท, 2551, 8 ส.ค.: ออนไลน์) นอกจากนี้การไม่คัดค้านการประกาศซีแอล นายชวรัตน์ยังผลักดันโครงการขนาดใหญ่ทางด้านสาธารณสุขด้วยวงเงินงบประมาณ 80,000 ล้านบาท เพื่อพัฒนาคุณภาพของระบบบริการสุขภาพให้สอดคล้องกับระบบหลักประกันสุขภาพของไทย โครงการนี้ครอบคลุมถึงการผลิตแพทย์และพยาบาลกว่าหมื่นคน การวางแผนลดปัจจัยเสี่ยงและคุ้มครองผู้บริโภค การวางแผนงานพัฒนาระบบข้อมูลและองค์ความรู้ รวมถึงการพัฒนาระบบสาธารณสุขไทยเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจด้วย (ประชาไท, 2551, 15 ส.ค.: ออนไลน์)

หลังจากนั้นไม่นาน การเมืองไทยได้เปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อนายสมัครถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งถอดถอนออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี ด้วยข้อหาการออกรายการทำอาหาร ทำให้ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ก้าวขึ้นมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนถัดไป ทำที่ของพลังปกป้องสังคมที่เกิดขึ้นในยุคสมัยของนายไชยาเป็นบทเรียนสำคัญให้แก่รัฐบาลสมชายอย่างมาก เมื่อ นายเฉลิม อยู่บำรุง ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุข ท่ามกลางกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่า เขาไม่มีความเหมาะสมเนื่องจากเป็นตำรวจ และไม่มีความรู้เรื่องสาธารณสุขแต่อย่างใด เมื่อนายเฉลิมเข้ารับตำแหน่ง เขาจึงประกาศสนับสนุนมาตรการซีแอลทันทีเพื่อแสดงให้เห็นว่า กระทรวงสาธารณสุขต้องการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าถึงยาราคาถูกพร้อมกันนั้น เขาได้ประกาศว่ามีความตั้งใจจะเชิญนายแพทย์วิชัย โชควิวัฒนามาดูแลในเรื่องการประกาศซีแอลต่อไป เนื่องจากมีประสบการณ์โดยตรงและเชี่ยวชาญด้านมาตรการซีแอล (โพสต์ทูเดย์, 2551, 19 พ.ย.: ออนไลน์) ในช่วงเวลาเดียวกัน นายเฉลิมได้ประกาศว่าจะลดภาษียาราคาแพง โดยเฉพาะกลุ่มจิตเวช ซึ่งยาบางรายการได้หมดสิทธิบัตรไปแล้วจึงไม่จำเป็นต้องประกาศซีแอล ทั้งนี้ รัฐมนตรีเฉลิมได้สั่งการให้ปลัดกระทรวงสาธารณสุขทำงานร่วมกับสปสช. เพื่อศึกษาถึงยาที่จำเป็นสำหรับผู้ป่วยและเป็นที่ต้องการของประชาชน (มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค, 2551, 24 พ.ย.: ออนไลน์)

หลังจากนายเฉลิมรับตำแหน่งได้ไม่นาน พรรคพลังประชาชนได้ถูกศาลสั่งยุบพรรค ทำให้ตำแหน่งรัฐมนตรีต้องสิ้นสุดลงโดยปริยาย พร้อมกับการก้าวขึ้นมาบริหารประเทศที่มีพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ไปถึงวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2553 นายจรินทร์ ลักษณะวิศิษฐ์ ในฐานะรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขได้เสนอให้รัฐบาลต่ออายุยาที่มี

การประกาศซีแอลออกไปจนกระทั่งยาต้านไวรัสเอ็ดส์หมดระยะการคุ้มครองสิทธิบัตร อาจกล่าวได้ว่า ข้อเสนอนี้เกิดขึ้นหลังจากช่วงเวลาที่รัฐบาลประชาธิปไตยกำลังเผชิญกับมรสุมทางการเมือง การชุมนุมของคนเสื้อแดงซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นแรงงานไม่พอใจรัฐบาลซึ่งมีแนวโน้มเอื้อประโยชน์ให้คนกรุงเทพฯ ข้อเสนอของนายจรินทร์ยัง่อมมีผลทำให้กระแสต่อต้านรัฐบาลลดระดับลง และช่วยเพิ่มเสถียรภาพทางการเมืองให้แก่รัฐบาลต่อไปได้อีกระยะหนึ่ง

แม้จะไม่มีข้อพิสูจน์ว่านายเฉลิมและนายจรินทร์ มีความตั้งใจจริงที่จะประกาศซีแอลหรือเดินหน้าการทำซีแอลต่อไปหรือไม่ แต่ในเบื้องต้นเราได้ข้อสรุปว่า มาตรการซีแอลได้กลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญของภาคการเมืองเพื่อลดทอนความไม่พอใจที่มีในสังคมมีให้มากระทบกับเสถียรภาพทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐจำเป็นต้องยอมให้มันโยนบ้ายเพื่อสร้างความพึงพอใจให้พลังปกป้องสังคม อันเป็นการตีกรอบมิให้ความไม่พอใจทางเศรษฐกิจขยายตัวออกไปสู่ปัญหาทางการเมือง

สรุปท้ายบท

ประเด็นที่สำคัญของบทนี้คือ รัฐจำเป็นต้องการลดทอนความไม่พอใจของคนในสังคมด้วยการประกาศหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ การแต่งตั้งคณะทำงานเกี่ยวกับซีแอล หรือการประกาศซีแอล ที่มีเป้าหมายเพื่อลดทอนความไม่พอใจของพลังสังคมที่เรียกร้องการเข้าถึงยาไม่ให้มากระทบกับเสถียรภาพทางการเมืองนั้น ในอีกด้านหนึ่ง นโยบายดังกล่าวย่อมกระทบกับการแสวงหากำไรของระบบตลาด แม้ว่าในระยะสั้น อาจประสบความสำเร็จในการลดทอนความไม่พอใจ แต่ในระยะยาวพลังสังคมที่เข้มแข็งย่อมส่งผลต่อทั้งอำนาจทางการเมือง และการทำงานของตลาดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พลวัตนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลตลาดเกิดการผูกมัดได้ ดังที่ปรากฏแล้วว่า การที่รัฐบาลทักษิณเปิดโอกาสให้มีหลักประกันสุขภาพตามข้อเรียกร้องของพลังสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรายการบัญชียาหลัก และนำไปสู่กระแสซีแอลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง แม้ว่ารัฐจะไทยจะยังคงมีคุณลักษณะของการเป็นรัฐแบบทุนนิยม แต่ด้วยพัฒนาการของภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งมากขึ้นเป็นลำดับ ทำให้การเข้าถึงยาเป็นนโยบายสำคัญที่รัฐบาลจำเป็นต้องกระทำ ทั้งนี้ ความสำเร็จของการเรียกร้องการเข้าถึงยาจะกลายเป็นการจุดประเด็นด้านอื่นๆ ในแง่กลุ่มเอ็นจีโอต่อไปทั้งในเชิงยุทธศาสตร์ จิตวิทยา และตัวแบบของการเรียกร้อง

การประกาศซีแอลจึงเป็นบทสะท้อนความสำเร็จของพลังอัตพิทักษ์ในการตอบโต้กับพลังตลาดอิตตาภิบาล ตามที่โพลานยีได้เสนอไว้ เมื่อนายไชยา สะสมทรัพย์ก้าวขึ้นมารับตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุข เขาได้สั่งทบทวนซีแอล และสั่งโยกย้ายนายแพทย์ศิริวัฒน์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการประกาศซีแอล รวมทั้งการตั้งบอร์ดบริหารองค์การเภสัชกรรมชุดใหม่ขึ้น ท่าทีเหล่านี้ทำให้พลังปกป้องสังคมไม่พอใจ จนนำไปสู่การรวบรวมรายชื่อเพื่อถอดถอนนายไชยาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี แม้ว่า นายไชยาได้กลับลำประกาศซีแอล พลังสังคมก็ยังคงดำเนินอยู่ต่อไป ภาคประชาสังคมและนักวิชาการยังคงเดินหน้าถอดถอนต่อไป

พร้อมกันนั้น วาระทางสังคมที่พลังปกป้องสังคมได้ก่อขึ้น กลายมาเป็นประเด็นทางการเมืองให้ฝ่ายค้านได้เข้ามาร่วมด้วย ทั้งหมดนี้ ได้สะท้อนให้เห็นว่า ประเด็นทางเศรษฐกิจซึ่งเกี่ยวข้องกับ การค้าและระบบสิทธิบัตรยา ได้ขยายตัวไปสู่ประเด็นการเมืองซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับ เสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาล พลังตลาดซึ่งสนับสนุนผลประโยชน์ของบรรษัททำให้ได้ ล้ำบาก แม้แต่กระทรวงพาณิชย์ซึ่งได้มีบทบาทในการสนับสนุนทรัพย์สินทางปัญญามาหลาย ทศวรรษก็ได้เปลี่ยนท่าทีเป็นการยอมให้มีการประกาศซีแอล เมื่อการเมืองไทยได้มีรัฐบาลชุด ใหม่ และรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขคนใหม่ในยุคของนายชวรัตน์ ชาญวีรกูล และนายเฉลิม อยู่บำรุง พวกเขา ก็แสดงท่าทีไม่คัดค้านการประกาศซีแอล ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้ เห็นว่า มาตรการซีแอลกลายมาเป็นนโยบายที่รัฐบาลต่างๆ จำเป็นต้องยอมให้เกิดขึ้น หรืออย่าง น้อยที่สุดต้องไม่คัดค้านข้อเรียกร้องนี้ ในเวลาเดียวกัน ประเด็นปัญหาของมาตรการซีแอลได้ทำ ให้ประเด็นทางเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับประเด็นทางการเมือง อันส่งผลต่อการทำงานของตลาด อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้